

— Усе лихо в тому, — мовив Романо Мускарі, — що твоя ферма стоїть на горі, надто високій для американських любителів засмаги і надто низькій для німецьких лижників. А локація — це все.

— Лихо в тому, — пробуркотів у густі, чорні, як вороняче крило, вуса Клавдіо Б'янкі, — що де б моя ферма не стояла, отой *postino*¹ якось примудряється дістатися сюди двічі на тиждень. Хоч у дощ, хоч у погожу днину. Є для мене листи чи нема.

— З наступного місяця — тричі на тиждень. Нова влада, — вишкірився Романо.

Він був чи не вдвічі молодший за Б'янкі, але такий давній друг, що не брав до серця нічого, що б там не сказав калабрієць. Романо народився в Абрुццо², і коли Б'янкі бував у кепському гуморі, то частенько казав, що ім'я Романо ідеально йому пасує, бо він говорить, наче римлянин. Компліментом то не було. Зараз Романо стояв, спершись на свій синій фургончик, у якому розвозив пошту, і провадив далі:

— Я серйозно. Куди не глянь — вниз на Шиллу, Тропеа чи вгору на Монте Сант'Елію³, ти просто не в туристичному місці. Прикро, та навряд чи колись тобі поталанить перетворити цю ферму на визначну атракцію. Нема ні моделей у бікіні, ні підйомників, ні розкішних гірськолижних костюмів. От лихо!

¹ *Postino* (італ.) — поштар (тут і далі — прим. пер.)

² Регіон на півдні Італії, у гірській місцевості в Апеніннах.

³ Регіони Калабрії

— То щастя! Навіщо мені туристи, коли в мене є ти, що марнує мій час нікчемними рекламками, і Доменіко у *villaggio*⁴, що продає мені курчат-переростків, і пройдисвіт Фальконе, який наживається на мені, даючи за садовину і ярину вдвічі менше, ніж я виторгував би в Реджо...

— Якби здолав хоча б половину дороги до Реджо на тій своїй таратайці...

— Що ти хочеш від мого «студебекера» — чудовий американець, класика. Єдине, чого йому бракує — справного приводу, а я не допущу Джорджо Малатеста до ремонту, бо він ставить дешеві албанські запчастини. Тож я терплю те, що мені випало на долю. Того, хто випав мені на долю. — Примружившись, Б'янкі похмуро зиркнув на молодого поштаря. — Невже в тебе інших справ немає? Справді? У таку гарну днину, як сьогодні?

— Ну... — задумливо протягнув Романо. — Я пообіцяв Джованні урок з водіння. Вона вивчає мій маршрут — на випадок надзвичайних обставин. Наприклад, мені треба буде відіспатися.

— Твоїй сестрі? Вона ще замала, щоб їздити на мотоциклі!

Романо сумно похитав головою.

— Найсумніше в цьому світі — спостерігати, як туманіє голова, колись така світла. Ти ж навіть не пам'ятаєш, що наступного місяця Джованні виповниться двадцять три.

Він закотив очі, з обуренням поглянувши в небо.

— Не може ж вона жити зі мною вічно. Що люди скажуть? Щойно Джованна одержить диплом, вона, найпевніше, перебереться до своєї подруги Сильвани, поки не підшукає собі роботу й житло. І тобі теж, безперечно, колись знадобиться тихий закуток, де можна спокійно сидіти цілий день й писати вірші. Тобі приносять туди їжу й ліки.

⁴ *Villaggio* (італ.) — село. [Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Романо погладив по сивіючій морді Гарібальді, що сторожував (теоретично) на фермі Б'янкі, й скося зиркнув на кремезного широкогрудого фермера.

— До речі, ти часом не написав якогось гарного вірша?

— Я не пишу віршів. Ти ж знаєш, я іноді, *іноді* читаю вірші своїм коровам, бо, схоже, поезія їм до вподоби. Та я ніколи не читаю їм *власних* віршів. Я читаю їм твори Леопарді, Павезе, Поцці, Монтале — поетів певної ваги в суспільстві, найкращих представників людства, і, може, мої корови навіть збагнуть: народитися чоловіком чи жінкою — це вам неабищо.

Б'янкі прокашлявся й акуратно сплюнув у купу перегною, наполохавши Софію, трилапу кішку з оцупком замість хвоста, — вона саме підстерігала горобця.

— Та навіть якби я *дійсно* писав вірші, то навіть і не подумав би декламувати їх коровам. Я ж вирощую свою худібку не якимись неотесами без смаку. Мені було б соромно.

— Дивовижна скромність, справді дивовижна. — Романо схвально прицмокнув. — Що ж, мушу покинути твоє ідилічне царство, а то мої рекламки не знайдуть своїх адресатів, а бідолашна Джованна марно чекатиме на свій урок з водіння.

Романо поплескав по лівому крилу фургончика — так він завжди робив, перш ніж сісти за кермо. А коли Клавдію глузливо називав його забобонним селяком, Романо зазвичай стримано пояснював: він просто хоче пересвідчитися, що крило ще тримається. Завівши машину, Романо вихилився з вікна й гукнув, перекрикуючи хрипке чхання мотора:

— Одного дня ти побачиш, як ця дівчина жене машину під гору просто до твого порога, як ото я. Джованна страх яка тямуща.

Б'янкі голосно пирхнув, мов вистрілив із рушниці.

— Твоя сестра замала. І завжди буде малою. І сам ти малий. Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Б'янкі ступив назад, піднявши руку — жест, який можна було витлумачити як прощальний, утім водночас виглядало, наче він відмахується від обридливого комара.

Романо і його сестра тільки пішли до школи, коли та ферма, розкидана по пагорбах на захід від Сідерно, на північ від Реджо, дісталася Б'янкі від брата в других по дідусевій лінії, з яким, наскільки він пам'ятав, ніколи не бачився. Загалом Б'янкі з південної Калабрії недолюблювали одне одного, проте куди більше недолюблювали вони тих, хто не належав до їхнього клану, а тому про продаж ферми не могло бути й мови, доки животіли хоч якісь паростки родинного дерева, які могли її перейняти. Місцевий люд й досі звав ферму «грецькою», бо якийсь предок Б'янкі, бовезець⁵, що жив кілька століть тому, нібито вставляв у розмову кілька слівець і фраз на стародавньому діалекті гріко. Клавдіо Б'янкі мав щодо цього певні сумніви, як, утім, і щодо багато чого іншого.

Клавдіо було сорок сім — кремезний, широкогрудий і широкоплечий, як і більшість його родини, як більшість тих чоловіків, яких він знав все своє життя. В його чорному волоссі все частіше з'являлися нитки сивини, та воно як і раніше залишалось густим, а його шкіра була кольору землі, на якій він день-у-день працював під *mezzogiorno*⁶ сонцем. Зморшки біля кутиків очей були такими ж суворими, як і тутешня земля, їх радше викарбували втома, гнів і недовіра, аніж сміх. Одначе стримана теплінь великих темно-карих очей контрастувала із вилицюватим обличчям калабрійського фермера, який не плекав жодних ілюзій стосовно того, чи Господь зі свої-

⁵ Бовезець — мешканець Бовезії (Bovesia), інша назва Калабрія Греція (Grecia Calabria). Бовезія — один з двох регіонів на півдні Італії, де ще розмовляють на діалекті Гріко (Griko), тобто на діалекті італійської грецької (прим. ред.).

⁶ *Mezzogiorno* [Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](https://www.kniga.biz.ua)

ми ангелами взагалі буває на крайньому півдні Італії. Б'янкі не йняв віри тому, що бачив, у дуже рідкісних випадках.

Те пообіддя видалося сонячним, однак прохолодним, — погода для цієї місцини, навіть як на листопад, незвична. Б'янкі вже завважив, що у тварин, яких він бачив щодня, хутро стало густішим, ніж зазвичай цієї пори, — починаючи від трьох котів і старого цапа Керубіно, тхорів і лисиць, що мешкали по сусідству із його фермою, і закінчуючи кроликами й гусінню. Тож йому доведеться почати швидше на цілий місяць чи два палити грубку, аби вночі корови у хліві не замерзли, і закутувати свої крани й труби, навіть двигун «студебекера». У розмовах з Романо, Доменіко чи Мікаелісом, власником сільського мотелю, *справжнім* греком, він не раз буркотливо нарікав, що з таким же успіхом можна було б жити в Англії чи в Данії. Чи в горах в Больцано⁷, врешті-решт. Зазвичай Б'янкі несхвально відгукувався про всі землі Італії на північ від Мілану.

Але насправді така раптова незвична холоднеча, зміна клімату чи що б це не було, радше йому подобалася. Вона не зашкодила ні капусті, ні латуку, ні цибулі, ні баклажанам і картоплі, давно вже спроданим тому пройдисвіту Фальконе, ані миршавому винограднику на схилі пагорба (якщо не дуже задощить), який він доглядав із чистої впертості, тимчасом, як купа всього на фермі розвалилося й пішло за вітром. До того ж, та холодінь надасть наступного літа свіжої терпкості плодам його яблунь, що вже поринули в зимовий сон. Зрештою, Джанетту, Мартіну й Люсію, його трьох корів, злучили із биком понад рік тому (інакше вони б довіку залишилися незайманка-

⁷ Больцано — регіон на півночі Італії, біля австрійського та швейцарського кордону (прим. ред.)

ми, як-от Джованна Мускарі, бо той безсовісний про-
йдисвіт К'яnellі правив захмарну суму за послуги свого
бика нібито фризської породи), і вони незмінно добре
доїлися, і це незмінно тішило його котів і братів-сиро-
варів Росміні. Зрештою, його старий будиночок (кухня,
спальня, вбиральня, віталенька й горище, завжди замк-
нене) тримав тепло від плити й каміну куди ліпше, ніж
великий дім; зрештою, ночі стояли чорні й мовчазні, то
воно й на краще, щоб спокійно розмірковувати, мирно
пахкаючи люлькою. І писати вірші.

Бо щодо віршів Романо не помилився. Клавдіо Б'янкі
й справді писав вірші, коли-не-коли, у рідкі вільні хви-
лини, що траплялися в рутині самотного фермерського
життя на носку італійського чобота. Лише кілька його
знайомих (і Романо не належав до їх числа) знали, що
Б'янкі, перш ніж зайнятися фермерством, закінчив стар-
шу школу, і що, незважаючи на обидва ці факти, не втра-
тив дитячого захоплення поезією, а згодом став пробу-
вати наслідувати поетів. Він аж ніяк цим не пишався, не
плекав ілюзій щодо літературної слави: він просто отри-
мував насолоду, упорядковуючи слова, точнісінько так
само, коли висаджував розсаду навесні й куштував плоди
восени, це було те саме, що пробувати свіжі зелені пагони
молодої цибулі чи стиглі помідори, або вдихати аромат
м'яти чи запах часнику на своїх долонях. Він ніколи не
думав про свої вірші як про *неабищо*: вони приходили,
коли приходили, деколи в них ішлося про те, що він ба-
чив, чого торкався, про що думав цілий день, деколи, на
його подив, ставали візіями того, якими були дні й ночі
його батька, Романо чи навіть старого бика К'яnellі. Поки
вірш народжувався, він проказував його про себе, ремон-
туючи «студебекер» чи трактор, фарбуючи комору чи до-
даючи червоного перцю до *melanzane* (баклажанів), які
смажив собі на вечерю. Вірші приходили, коли приходили,
і коли вірш [купити книгу на сайті knizhnybiznes.com.ua](#). Не існує